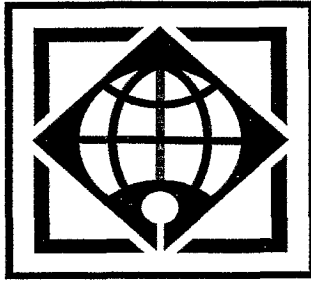

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

IMAM KHOMEINI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد حسابداری

عنوان:

رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در صورت‌های مالی

استاد راهنما:

دکتر جواد رضازاده

استاد مشاور:

دکتر محمدحسین قائمی

دانشجو:

عبداله آزاد

تابستان ۱۳۸۷

۱۱۰۰۱۰

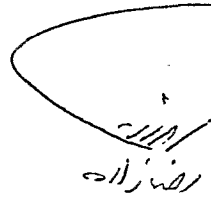
۸۷/۱/۱۰۸۵۹۱
۸۸/۱/۵۵

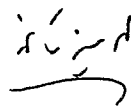
دانشگاه بین‌المللی امام خمینی
کتابخانه مرکزی

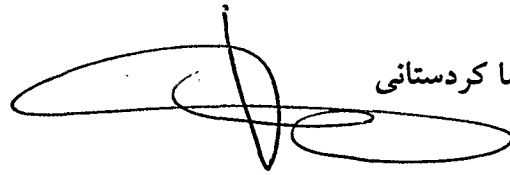
۱۳۸۸ / ۱ / ۱۱

بسمه تعالی
صورتجلسه دفاعیه

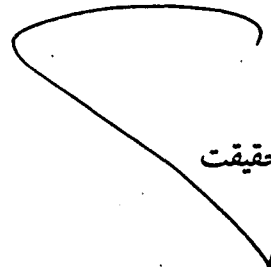
پایان نامه آقای عبدالله آزاد در تاریخ ۱۳۸۷/۶/۴ با موضوع رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در صورت‌های مالی با درجه عالی و نمره ۱۸/۲۵ دفاع گردید.

استاد راهنما: دکتر جواد رضازاده

استاد مشاور: دکتر محمدحسین قائمی

داور داخل: دکتر غلامرضا کردستانی

داور خارج:

نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر حمید حقیقت

۱۳۸۸ / ۱ / ۲۱

تقدیم به

روح پدرم، و

مادر مهربانم

چکیده

هدف اصلی این تحقیق تعیین چگونگی رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در صورت‌های مالی، یا به بیان دیگر یافتن پاسخی برای این سوال است که آیا عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بر محافظه کاری موثر است؟

بدین منظور، از دامنه‌ی تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و معیار باسو (۱۹۹۷) به ترتیب برای اندازه گیری عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه و محافظه کاری استفاده می‌شود. جامعه‌ی آماری این تحقیق، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از این جامعه تعداد ۸۱ نمونه انتخاب شده است. قلمرو زمانی تحقیق نیز از ابتدای سال ۱۳۸۱ تا پایان سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

نتایج آزمون‌های انجام شده حاکی از وجود رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار میان عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه و محافظه کاری در صورت‌های مالی است. علاوه بر این، نتایج تحقیق حاکی از آن است که تغییرات در عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه موجب تغییرات در محافظه کاری می‌شود. این نتایج نشان می‌دهد که محافظه کاری موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه می‌شود و سودمندی محافظه کاری را به عنوان یکی از خصوصیات کیفی صورت‌های مالی تأیید می‌نماید.

سپاس و امتنان

برخود واجب میدانم از زحمات اساتید محترم:

- ❖ جناب آقای دکتر جواد رضازاده (استاد راهنما)
- ❖ جناب آقای دکتر محمد حسین قائمی (استاد مشاور)
- ❖ جناب آقای دکتر حمید حقیقت
- ❖ جناب آقای دکتر غلامرضا کردستانی
- ❖ جناب آقای دکتر محمدرضا ساربانها

تشکر کنم، امیدوارم همواره موفق باشند.

فصل اول - کلیات تحقیق

۱-۱	مقدمه	۱
۱-۲	بیان مسأله	۲
۱-۳	اهمیت موضوع تحقیق	۴
۱-۴	هدف تحقیق	۵
۱-۵	فرضیه‌های تحقیق	۵
۱-۶	روش تحقیق	۶
۱-۶-۱	داده‌های تحقیق و نحوه‌ی پردازش آنها	۶
۱-۶-۲	متغیرهای تحقیق و نحوه‌ی سنجش آنها	۶
۱-۶-۲-۱	محافظه کاری	۶
۱-۶-۲-۲	عدم تقارن اطلاعاتی	۸
۱-۶-۲-۳	بازده سالانه‌ی سهام	۹
۱-۶-۲-۴	اندازه‌ی شرکت	۹
۱-۷	جامعه‌ی آماری و نمونه	۱۰
۱-۸	محدودیت‌های تحقیق	۱۰
۱-۹	ساختار تحقیق	۱۱

فصل دوم - مبانی نظری تحقیق

۲-۱	مقدمه	۱۳
۲-۲	محافظه کاری در آینه‌ی متون حسابداری	۱۴
۲-۲-۱	دلایل محافظه کاری	۲۱
۲-۲-۲	تبیین‌های محافظه کاری	۲۲
۲-۲-۲-۱	تبیین قراردادی برای محافظه کاری	۲۲
۲-۲-۲-۲	تبیین دعوی حقوقی	۲۶

صفحه	عنوان
۲۷.....	۲-۲-۲-۳ تبیین مالیات بر درآمد.....
۲۷.....	۲-۲-۲-۳ تبیین قانونی.....
۲۸.....	۲-۲-۳ محافظه کاری و حاکمیت شرکتی.....
۲۹.....	۲-۲-۴ معیارهای محافظه کاری.....
۲۹.....	۲-۲-۴-۱ معیارهای خالص دارایی.....
۳۰.....	۲-۲-۴-۲ معیارهای سود/ ارقام تعهدی.....
۳۱.....	۲-۲-۴-۳ معیارهای رابطه‌ی سود/ بازده سهام.....
۳۲.....	۲-۲-۵ عرضه و تقاضای اطلاعات حسابداری و محافظه کاری.....
۳۳.....	۲-۲-۶ تاثیر حسابداری محافظه کارانه بر عدم تقارن اطلاعاتی.....
۳۵.....	۲-۳ عدم تقارن اطلاعاتی در آینده‌ی متون حسابداری.....
۳۷.....	۲-۳-۱ مبانی نظری تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش اوراق بهادار.....
۴۱.....	۲-۴ پیشینه‌ی تحقیق.....
۴۱.....	۲-۴-۱ تحقیقات تجربی در زمینه‌ی محافظه کاری.....
۴۸.....	۲-۴-۲ تحقیقات تجربی در زمینه‌ی عدم تقارن اطلاعاتی.....
۵۳.....	۲-۵ خلاصه‌ی فصل دوم.....

فصل سوم - روش شناسی تحقیق

۵۴.....	۳-۱ مقدمه.....
۵۴.....	۳-۲ فرضیه‌های تحقیق.....
۵۶.....	۳-۳ داده‌های تحقیق و نحوه‌ی پردازش آنها.....
۵۷.....	۳-۴ قلمرو تحقیق.....
۵۷.....	۳-۴-۱ قلمرو موضوعی.....
۵۷.....	۳-۴-۲ قلمرو زمانی.....
۵۷.....	۳-۵ جامعه‌ی آماری و نمونه.....
۵۸.....	۳-۶ روش تحقیق.....
۵۸.....	۳-۶-۱ نحوه‌ی سنجش محافظه کاری.....

صفحه	عنوان
۶۱	۳-۶-۲) نحوه‌ی سنجش عدم تقارن اطلاعاتی.....
۶۲	۳-۶-۳) نحوه‌ی سنجش بازده سالانه‌ی سهام.....
۶۳	۳-۶-۴) نحوه‌ی سنجش اندازه‌ی شرکت.....
۶۳	۳-۷) چگونگی بررسی فرضیه‌ها.....
۶۳	۳-۷-۱) آزمون معنی‌دار بودن فرضیه‌ها.....
۶۴	۳-۷-۲) آزمون معنی‌دار بودن متغیر مستقل.....
۶۴	۳-۷-۳) ضریب تعیین.....
۶۴	۳-۷-۴) آزمون خودهمبستگی بین مشاهدات.....
۶۵	۳-۸) آزمون فرضیه‌ها.....
۷۰	۳-۱۰) خلاصه‌ی فصل سوم.....

فصل چهارم - تجزیه و تحلیل اطلاعات

۷۱	۴-۱) مقدمه.....
۷۲	۴-۲) یافته‌های تحقیق.....
۷۲	۴-۲-۱) آمار توصیفی.....
۷۵	۴-۲-۲) نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق.....
۷۵	۴-۲-۲-۱) نتایج آزمون فرضیه‌ی اول.....
۸۲	۴-۲-۲-۲) نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم.....
۹۰	۴-۲-۲-۳) نتایج آزمون فرضیه‌ی سوم.....
۹۴	۴-۳) خلاصه‌ی فصل چهارم.....

فصل پنجم - خلاصه، نتایج و پیشنهادها

۹۵	۵-۱) مقدمه.....
۹۶	۵-۲) خلاصه‌ی موضوع و روش تحقیق.....
۹۹	۵-۳) تطبیق یافته‌های تحقیق با یافته‌های تحقیق‌های دیگران.....
۱۰۰	۵-۴) محدودیت‌های تحقیق.....

صفحه	عنوان
۱۰۱.....	۵-۵) بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
۱۰۳.....	۵-۶) خلاصه‌ی فصل پنجم.....
۱۰۴.....	منابع فارسی.....
۱۰۶.....	منابع انگلیسی.....
۱۰۸.....	پیوست‌ها.....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

در دهه‌ی اخیر به نقش اطلاع رسانی حسابداری بیش از هر زمان دیگری تاکید شده است. پیشرفت‌های سریع در به‌کارگیری مدل‌های کمی در علوم رفتاری و فن‌آوری اطلاعات نقش قابل توجهی در تحول و تفکر حسابداری ایفا نموده است. این تحولات نافذ و فراگیر، زمینه‌های متنوعی را برای تحقیقات علمی و تجربی در حسابداری فراهم کرده است (ثقفی و شعری، ۱۳۸۳، ص ۸۹). یکی از این زمینه‌ها بررسی نقش اطلاعاتی صورت‌های مالی است.

محصول نهایی فرایند حسابداری مالی ارائه اطلاعات مالی به استفاده کنندگان مختلف، در قالب گزارش‌های حسابداری با هدف تامین نیازهای اطلاعاتی آنان است (کمیته فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۸۱، ص ۴۸۱). اطلاعاتی که گزارشگری مالی فراهم می‌آورد باید از ویژگی‌های معینی برخوردار باشند. یکی از این ویژگی‌ها یا خصوصیات کیفی، محافظه کاری یا احتیاط است که در مفاهیم نظری گزارشگری مالی پیوست استانداردهای حسابداری ایران به صورت زیر تعریف گردیده است:

«احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها کمتر از واقع ارائه نشود» (همان، ص ۴۹۸).

انتظار می‌رود اطلاعاتی که براساس خصوصیات کیفی اطلاعات مالی تهیه می‌شود برای استفاده کنندگان از آنها مفید واقع شود. این اطلاعات باید به طور برابر در دسترس همه‌ی استفاده کنندگان مربوط قرار گیرد؛ توزیع نابرابر اطلاعات بین افراد، منجر به بروز عدم تقارن اطلاعاتی می‌شود و عدم تقارن اطلاعاتی موجب ایجاد هزینه‌های نمایندگی و فرصت دستکاری ارقام حسابداری برای مدیران و در نتیجه گمراه ساختن سرمایه گذاران می‌شود. در این تحقیق طی استدلال‌هایی نشان داده می‌شود که اعمال محافظه کاری در تهیه‌ی صورت‌های مالی موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه می‌شود. بنابراین هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و اعمال محافظه کاری در تنظیم صورت‌های مالی است.

۱-۲ بیان مساله

محافظه کاری^۱ عبارت است از تاییدپذیری متفاوت لازم برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها که منجر به کم‌نمایی^۲ خالص دارایی‌ها می‌شود. شواهد تجربی موجود نشان می‌دهد که صورت‌های مالی شرکت‌های بورسی آمریکا و سایر کشورهای انگلیسی زبان محافظه کارانه است. این محافظه کاری قابل انتساب به کاربرد صورت‌های مالی در قراردادهای استقراض و مزایای جبران خدمات مدیران، دعاوی حقوقی، قوانین و مالیات‌ها می‌باشد. در تبیین‌های مختلف یاد شده، محافظه کاری از عدم تقارن در اطلاعات و در توابع زیان^۳ بین طرفین قرارداد، دعوی حقوقی، قوانین و مالیات، و همچنین ناتوانی در تایید اطلاعات اضافی طرف‌های آگاه‌تر ناشی می‌شود (لافوند و واتز، ۲۰۰۶، ص ۱).

محققان طی استدلال‌هایی نشان داده‌اند که عدم تقارن اطلاعاتی^۴ بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه نیز موجب تقاضا برای اعمال محافظه کاری در صورت‌های مالی می‌شود. سرمایه گذاران آگاه کسانی هستند که از اخبار محرمانه آگاهی دارند و از جمله شامل افراد درون سازمانی مانند مدیران، تحلیل‌گران آنها و موسسه‌هایی می‌باشند که از این افراد اطلاعات دریافت می‌کنند (ایسلی و اوهارا، ۲۰۰۴، صص ۱۵۷۸-۱۵۷۷). حتی در صورت فقدان قراردادهای استقراض و پاداش مبتنی بر اطلاعات حسابداری و همچنین عدم وجود دعاوی، قوانین و مالیات نیز این منشا برای محافظه کاری

1 - Conservatism
2 - Understatement
3 - Loss Functions
4 - Information Asymmetry

وجود دارد. همانند عدم تقارن اطلاعاتی در قراردادها، عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه نیز موجب زیان‌های هنگفت (هزینه‌های نمایندگی)^۱ می‌شود. این زیان‌ها باعث کاهش جریان‌های نقدی مورد انتظار و به تبع آن کاهش ارزش شرکت می‌گردد. محافظه کاری می‌تواند پاسخی متعادل از جانب حاکمیت شرکتی^۲ برای خنثی کردن آثار زیان‌بار عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه باشد.

کانون اصلی مباحث این تحقیق تاثیر منفی عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه روی ارزش شرکت است. این اثر انگیزه‌ی ایجاد سازوکارهای^۳ حاکمیت شرکتی را در طرفین شرکت ایجاد می‌کند و این سازوکارها، موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌شود. بخش عمده‌ی عدم تقارن اطلاعاتی از مجموعه‌ی فرصت‌های سرمایه گذاری^۴ آتی شرکت ناشی می‌شود؛ اما مقداری از آن نیز به نحوه‌ی جمع‌آوری و گزارش اطلاعات توسط مدیریت مربوط است. عدم تقارن اطلاعاتی ناشی از فرصت‌های رشد^۵ و سرمایه گذاری، به مدیریت فرصت بیشتری برای دستکاری صورت‌های مالی می‌دهد تا بتواند به وسیله مبادلات خودی^۶ و همچنین افزودن بر مزایای جبران خدمات مبتنی بر قیمت سهام، ثروت را به خود منتقل کند. چنین تلاش‌هایی هزینه برند؛ چرا؟ چون فعالیت‌های مدیریت را از بیشینه سازی ارزش شرکت منحرف می‌کند و باعث ایجاد هزینه‌های نمایندگی می‌شود. تلاش‌های مدیریت برای انتقال ثروت از طرف‌های دیگر قراردادهای استقراض (اعتبار دهندگان) و مزایای جبران خدمات (سهامداران)، هزینه‌های نمایندگی ایجاد می‌کند.

بازارهای اوراق بهادار به پیش‌بینی هزینه‌های نمایندگی و در نتیجه کاهش قیمت سهام تمایل دارند. کاهش قیمت سهام، برای طرفین درگیر در شرکت این انگیزه را ایجاد می‌کند که عدم تقارن اطلاعاتی و هزینه‌های نمایندگی ناشی از آن را کاهش دهند. یکی از سازوکارهای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و هزینه‌های نمایندگی ناشی از آن، اعمال محافظه کاری در تهیه‌ی صورت‌های مالی است. محافظه کاری از طریق کاهش توانایی و انگیزه‌ی مدیریت برای استفاده از عدم تقارن اطلاعاتی ناشی از فرصت‌های رشد برای دستکاری صورت‌های مالی، موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و

1 - Agency Costs
 2 - Corporate Governance
 3 - Mechanisms
 4 - Investment Opportunity Set
 5 - Growth Options
 6 - Insider Trading

هزینه‌های نمایندگی می‌شود. روش کاهش زیان ناشی از عدم تقارن اطلاعاتی به وسیله‌ی محافظه کاری همانند روش کاهش زیان‌های قراردادهای به‌وسیله‌ی محافظه کاری است. به بیان دیگر، لزوم تاییدپذیری نامتقارن ناشی از محافظه کاری برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها، توانایی مدیریت برای ایجاد سودهای تاییدناپذیر و نادیده گرفتن زیان‌ها در صورت‌های مالی را محدود می‌کند.

با در نظر گرفتن این‌که مسئولیت مدیر محدود به دوره‌ی تصدی‌اش است؛ وی انگیزه دارد که در این دوره عملکرد شرکت و قیمت سهام را بیش‌نمایی^۱ کند و منابع را هم از سهامداران و هم از اعتبار دهندگان به خود منتقل نماید. عدم تقارن در تاییدپذیری درآمدها و هزینه‌ها، توانایی مدیر برای این بیش‌نمایی را محدود کرده و انگیزه‌ی وی را برای صرف وقت روی چنین فعالیتی کاهش می‌دهد (لافوند و واتز، ۲۰۰۶، صص ۳-۱). در جمع‌بندی مطالب یاد شده، می‌توان این‌گونه پیش‌بینی کرد:

۱. هر چه عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر باشد، صورت‌های مالی شرکت با اعمال محافظه کاری بیشتری تهیه می‌شود؛ و

۲. تغییرات در عدم تقارن اطلاعاتی منجر به تغییرات در محافظه کاری می‌شود. بدین معنی که با افزایش عدم تقارن اطلاعاتی، محافظه کاری بیشتری در صورت‌های مالی اعمال می‌شود و با کاهش آن محافظه کاری کمتری اعمال می‌گردد.

در این تحقیق تلاش می‌شود برآیند استدلال‌های نظری مورد بحث به صورت تجربی مورد آزمون قرار گیرد.

۳-۱) اهمیت موضوع تحقیق

بر اساس مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، محافظه کاری (احتیاط) یکی از خصوصیات کیفی اطلاعات مالی است. بررسی رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در صورت‌های مالی، می‌تواند سودمندی محافظه کاری را برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه مورد ارزیابی قرار دهد. این بررسی می‌تواند نقش صورت‌های مالی محافظه کارانه را در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه تبیین نماید.

۴-۱) هدف تحقیق

هدف اصلی تحقیق یافتن پاسخی برای این سوال است که آیا عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بر محافظه کاری موثر است؟ به عبارت دیگر آیا عدم تقارن اطلاعاتی موجب اعمال محافظه کاری در صورت‌های مالی می‌شود، یا تغییر عدم تقارن اطلاعاتی موجب تغییر در محافظه کاری می‌شود و برعکس؟

بدین منظور، از دامنه‌ی تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و معیار باسو به ترتیب برای اندازه گیری عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه و محافظه کاری، برای نمونه‌ای از شرکت‌های بورسی استفاده می‌شود. معیار باسو یک مدل رگرسیونی چند متغیره است که بین سود و بازده سهام رگرسیون برقرار می‌کند. در این تحقیق شاخص عدم تقارن اطلاعاتی نیز به مدل باسو افزوده می‌شود و از آن برای آزمون فرضیه‌ها استفاده می‌شود.

۵-۱) فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌هایی اصلی تحقیق و فرضیه‌های فرعی مربوط به آنها به شرح زیر است:

فرضیه‌ی اول: هرچه عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بیشتر باشد، محافظه کاری در صورت‌های مالی بیشتر است.

فرضیه‌های فرعی مربوط به فرضیه‌ی اول:

۱- الف: هرچه عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بیشتر باشد، درآمدهای کمتری در صورت‌های مالی منعکس می‌شود.

۱- ب: هرچه عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بیشتر باشد، هزینه‌های بیشتری در صورت‌های مالی منعکس می‌شود.

۱- ج: هرچه عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه بیشتر باشد، عدم تقارن شناسایی درآمدها و هزینه‌ها در صورت‌های مالی دوره‌ی جاری بیشتر است.

فرضیه‌ی دوم: تغییر عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه موجب تغییر در میزان محافظه کاری صورت‌های مالی می‌شود.

فرضیه‌های فرعی مربوط به فرضیه‌ی دوم:

۲- الف: تغییر عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران آگاه و ناآگاه موجب تغییر در میزان

درآمدهایی می‌شود که باید در صورت‌های مالی دوره‌ی جاری منعکس شود.

۲- ب: تغییر عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه موجب تغییر در میزان هزینه‌هایی می‌شود که باید در صورت‌های مالی دوره‌ی جاری منعکس شود.

۲- ج: تغییر عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه موجب تغییر در میزان عدم تقارن شناسایی درآمدها و هزینه‌هایی می‌شود که باید در صورت‌های مالی دوره‌ی جاری منعکس شود.

فرضیه‌ی سوم: تغییر در میزان محافظه‌کاری موجب تغییر عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه می‌شود.

۱-۶) روش تحقیق

۱-۶-۱) داده‌های تحقیق و نحوه‌ی پردازش آنها

داده‌های مورد استفاده در این تحقیق اطلاعات واقعی و تاریخی است که از سایت بورس اوراق بهادار تهران، نرم افزار تدبیر پرداز و کتابخانه‌ی سازمان بورس اوراق بهادار تهران استخراج شده است. از این رو این تحقیق از نوع پس رویدادی است. در این تحقیق نمونه‌گیری و تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها بر اساس روش‌های آماری انجام شده، و بدین منظور از صفحه گسترده‌ی اکسل و نرم افزار اس.پی.اس.اس استفاده شده است.

۱-۶-۲) متغیرهای تحقیق و نحوه‌ی سنجش آنها

۱-۶-۲-۱) محافظه‌کاری

محافظه‌کاری را می‌توان با استفاده از ضریب باسو^۱ و (یا) با نسبت ارزش بازار حقوق صاحبان سرمایه به ارزش دفتری^۲ آن اندازه‌گیری کرد. تحقیقات اخیر نشان داده است که اندازه‌گیری محافظه‌کاری توسط ضریب باسو درحالتی که این ضریب برای فاصله‌های زمانی طولانی‌تر (بیش از یک سال) برآورد شود، خطای کمتری نسبت به اندازه‌گیری محافظه‌کاری توسط نسبت ارزش بازار

1 - Basu Coefficient

2 - Market - to - Book Ratio

حقوق صاحبان سرمایه به ارزش دفتری آن دارد؛ در نتیجه در این تحقیق برای سنجش محافظه کاری از ضریب باسو استفاده می‌شود.

باسو در سال ۱۹۹۷ معیاری برای محافظه کاری ناشی از تایید پذیری متفاوت لازم برای شناسایی درآمدها و هزینه‌ها در حسابداری ارائه نمود. مدل باسو بین سود و بازده رگرسیون برقرار می‌کند و به صورت زیر است:

$$(1) NI = \alpha + \beta_1 DR + \beta_2 RET + \beta_3 RET * DR + \varepsilon$$

در فرمول بالا اندیس‌های شرکت و زمان حذف شده است و متغیرهای آن به شرح زیر تعریف می‌گردد:

NI = سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در اول دوره مالی. NI متغیر وابسته‌ی مدل تحقیق است.

RET = بازده سالانه‌ی سهام شرکت

DR = برای شرکت‌هایی که RET منفی باشد برابر با یک و در غیر این صورت صفر است. DR متغیر تعدیل کننده‌ی مدل است.

در مدل یاد شده بازده کل سالانه‌ی سهام نماینده^۱ی اخبار است. بدین صورت که بازده مثبت نماینده‌ی اخبار خوب^۲ و بازده منفی نماینده‌ی اخبار بد^۳ می‌باشد. ضریب باسو با اعمال حساسیت متفاوت برای سود خالص نسبت به بازده‌ها (در عبارت $RET * DR$)، محافظه کاری ناشی از تاییدپذیری متفاوت سودها و زیان‌ها را اندازه می‌گیرد. چنانچه بازده سهام مثبت باشد فرمول باسو به صورت زیر در می‌آید:

$$NI = \alpha + \beta_1 0 + \beta_2 RET + \beta_3 RET * 0 + \varepsilon$$

با ساده کردن مدل، رابطه‌ی زیر به دست می‌آید:

$$NI = \alpha + \beta_2 RET + \varepsilon$$

در فرمول بالا β_2 حساسیت واکنش سود را نسبت به اخبار خوب می‌سنجد.

چنانچه بازده سهام منفی باشد فرمول باسو به صورت زیر در می‌آید:

$$NI = \alpha + \beta_1 * 1 + \beta_2 RET + \beta_3 RET * 1 + \varepsilon$$

1 - Proxy
2 - Good News
3 - Bad News

با ساده کردن مدل، رابطه‌ی زیر به دست می‌آید:

$$NI = \alpha + \beta_1 + (\beta_2 + \beta_3) RET + \varepsilon$$

در فرمول بالا $\beta_2 + \beta_3$ حساسیت واکنش سود را نسبت به اخبار بد می‌سنجد.

به نظر باسو، واکنش سود نسبت به اخبار بد به هنگام‌تر از واکنش سود نسبت به اخبار خوب است و با توجه به رابطه‌های بالا $\beta_2 + \beta_3 > \beta_2$ و در نتیجه $\beta_3 > 0$ است. وی β_3 را ضریب عدم تقارن زمانی^۱ سود نامید که نشان دهنده‌ی محافظه‌کاری است.

۲-۲-۶-۱) عدم تقارن اطلاعاتی

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق به اندازه‌ی عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران آگاه و ناآگاه نیاز است. بدین منظور از مدل زیر استفاده می‌شود. این مدل توسط ونکاتش و چیانگ (۱۹۸۶) برای تعیین دامنه قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام مورد استفاده قرار گرفت. پس از آنها نیز افراد دیگری در تحقیقات خود از این مدل بهره گرفتند. مدل یاد شده به شرح زیر است:

$$(۲) \text{SPREAD } it = \frac{2 \times (AP - BP)}{(AP + BP)} \times 100$$

که در آن:

SPREAD = دامنه‌ی تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام

t = دوره یا سال مالی

i = شرکت

^۲AP = میانگین قیمت پیشنهادی فروش سهام شرکت i در دوره‌ی t

^۳BP = میانگین قیمت پیشنهادی خرید سهام شرکت i در دوره‌ی t

با استفاده از فرمول فوق دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام محاسبه می‌گردد. هرچه عدد محاسبه شده بزرگتر باشد، عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر است.

1 - Asymmetric Timliness Coefficient

2 - Ask Price

3 - Bid Price

۳-۲-۶-۱ بازده سالانه‌ی سهام

منظور از بازده سالانه‌ی سهام تغییرات قیمت اول و آخر دوره‌ی سهام به علاوه‌ی سایر عواید ناشی از خرید سهم مانند سود نقدی و مزایای حاصل از حق تقدم و سهام جایزه، تقسیم بر قیمت اول دوره می‌باشد که فرمول آن به صورت زیر است:

$$(۳) \text{RET}_{it} = \frac{D_t + P_t(1 + \alpha + \beta) - (P_{t-1} + C\alpha)}{P_{t-1} + C\alpha} \times 100$$

که در آن :

RET = بازده سالانه‌ی سهام

t = دوره‌ی زمانی (سال) مورد بررسی

i = نمونه‌ی مورد بررسی

P_{t-1} = قیمت سهام در اول دوره

P_t = قیمت سهام در آخر دوره

D_t = سود نقدی سهام

α = درصد افزایش سرمایه از محل مطالبات و آورده‌ی نقدی

β = درصد افزایش سرمایه از محل اندوخته

C = مبلغ اسمی پرداخت شده توسط سرمایه گذار بابت افزایش سرمایه از محل مطالبات و

آورده‌ی نقدی (راعی و تلنگی، ۱۳۸۳، ص ۱۱۵).

۴-۲-۶-۱ اندازه‌ی شرکت

اندازه‌ی شرکت یکی از عواملی است که ممکن است بر متغیر وابسته تاثیر بگذارد. از این رو به عنوان متغیر کنترلی به مدل باسو افزوده می‌شود تا اثر آن خنثی گردد. در این تحقیق اندازه‌ی شرکت با استفاده از لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سرمایه در آخر دوره اندازه گیری می‌شود که می‌توان آن را به صورت زیر نوشت:

$$(۴) \text{SIZE}_{it} = \text{Ln Equity}$$

۷-۱) جامعه‌ی آماری و نمونه

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و قلمرو زمانی آن از ابتدای سال ۱۳۸۱ تا پایان سال ۱۳۸۵ است. مهمترین دلیل استفاده از شرکت‌های بورسی ثبت قیمت‌های پیشنهادی خرید و فروش سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران توسط کارگزاران می‌باشد و مهمترین دلیل انتخاب این دوره‌ی زمانی عدم امکان دسترسی به قیمت‌های پیشنهادی خرید و فروش سهام در سال‌های قبل از ۱۳۸۱ است. در این دوره‌ی زمانی، شرکت‌های دارای شرایط زیر به عنوان نمونه انتخاب شده اند:

۱. شرکت‌ها در ابتدای سال ۱۳۸۱ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
۲. سهام شرکت‌ها در طول دوره‌ی مورد بررسی در بورس معامله شده باشد و معاملات آنها دچار وقفه‌ی طولانی نشده باشد. بدین منظور شرکت‌هایی که دست‌کم شش ماه وقفه‌ی معاملاتی داشته‌اند از نمونه حذف شده‌اند.
۳. دوره‌ی مالی شرکت‌ها تغییر نکرده باشد.
۴. سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند ماه هر سال باشد. دلیل این امر تشابه دوره‌ی زمانی محاسبه‌ی بازده و دامنه‌ی تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام شرکت‌ها می‌باشد. همچنین معمولا در ایران، قیمت کالاها، دستمزد، انرژی و سایر هزینه‌ها در ابتدای هر سال افزایش می‌یابد. در نتیجه، این معیار موجب یکسان شدن شرایط برای کلیه شرکت‌ها خواهد شد.
۵. سعی شده است تا آنجا که ممکن است شرکت‌های نمونه‌ی انتخابی صنایع مختلف را پوشش دهند.
۶. قیمت‌های پیشنهادی خرید و فروش سهام شرکت‌های نمونه موجود باشد.

۸-۱) محدودیت‌های تحقیق

در اجرای این تحقیق محدودیت‌هایی به شرح زیر وجود دارد:

- مهمترین محدودیت تحقیق، عدم امکان دسترسی به قیمت‌های پیشنهادی خرید و فروش سهام مربوط به قبل از سال ۱۳۸۱ است. این امر موجب شد که قلمرو زمانی تحقیق به سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ محدود شود.